

1. סוהאד בשארה
2. עביר בכר
3. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

באמצעות עוה"ד מרואן דלאל ו/או חסן ג'בארין
ו/או עאדל בדיר ו/או סאוסן זהר ו/או נביל דקואר
ו/או נור אל-עטאונה ו/או פאטמה אלעג'ו מעדאלה
– המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
ת.ד. 510 שפרעם 20200 טלפון: 04-9501610;
פקס: 04-9503140

העותרות

נגד

שר הבינוי והשיכון

באמצעות פרקליטות המדינה
מרחוב סלאח אל-דין 29
ירושלים

המשיב

בקשה לקיום דיון נוסף

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 1.2.2007, העותרות מתכבדות להגיש לבית המשפט הנכבד בקשה לפי סעיפים 18 לחוק יסוד: השפיטה, ו-30(ב) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד – 1984, לקיים דיון נוסף בפסק דין בית המשפט הנכבד שניתן במסגרת בג"ץ 11956/05, וזאת מהנימוקים שלהלן:

מבוא

1. ביום 13.12.2006 נתן בית המשפט הנכבד את פסק דינו בבג"ץ 11956/05 (להלן: פסק הדין). בית המשפט הנכבד דחה את העתירה, שהתייחסה להטבות כלכליות משמעותיות ליוצאי צבא ולמבצעי שירות לאומי, מעבר להטבות שניתנות להם ממילא בחוק קליטת חיילים משוחררים, תשנ"ד – 1994. בפסק הדין דובר בסיוע בהלוואות לשיכון (משכנתא).

רצ"ב פסק דין בית המשפט הנכבד בבג"ץ 11956/05 כנספח לעתירה שסימנו ע/1.

2. פסק הדין קובע כי כספי ציבור הניתנים ליוצאי צבא או שירות לאומי, מעבר לקבוע בחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994, אינם הפליה נגד מי שלא שירת בצבא או בשירות לאומי.

לפי בית המשפט, העברת עד 125,000 ₪ יותר לזוג מקרב אוכלוסייה מסוימת והדרת אוכלוסייה מסוימת אחרת הנמצאת באותה רמה חברתית כלכלית, הינה מעשה שלטוני חוקי נטול רבב. לפי בית המשפט אין מדובר בהפליה, אלא בהחלטה שלטונית סבירה. הקבוצה הזוכה היא קבוצת החיילים המשוחררים ועושי השירות הלאומי, אשר נהנים מהטבה ממשלתית זו בנוסף, כאמור, להטבות הרבות שהם זוכים להן במסגרת חוק חיילים משוחררים – 1994.

3. הקבוצה הטוענת להפליה היא קבוצת הלא משרתים בצבא ולא עושים שירות לאומי, אשר ברובה המוחלט היא האוכלוסייה הערבית. אוכלוסייה זו לא זו בלבד שאינה נדרשת לקיים שירות כאמור, אלא שלפי תנאיה החברתיים וההיסטוריים אין היא יכולה לקיים שירות זה. אותה אוכלוסייה נמצאת בתחתית הסולם החברתי כלכלי בישראל. פסק הדין של בית המשפט התעלם ממיקומה הברור של האוכלוסייה הערבית בתחתית הדירוג החברתי הכלכלי, והכשיר הפליה בוטה בתחום קרדינאלי לאותם אנשים הוא תחום הדיור.

4. בדרכו לתוצאה הסופית של פסק הדין, בית המשפט לא הסתפק בהתעלמות מהמצב החברתי הכלכלי של האוכלוסייה הערבית, והנחת הנחה שאין לה יסוד במציאות הישראלית, כי אוכלוסייה זו נהנית מפריבילגיות רבות במשך השנים שאחרים משרתים בצבא או עושים שירות לאומי. בית המשפט אף קבע קביעות מוטעות אשר השליכו באופן ישיר על תוצאת פסק הדין. קביעה אחת בולטת היא הקביעה כי ההטבות שבמחלוקת נקבעו בחוק. כתוצאה מקביעה מוטעית זו, בית המשפט לא ביצע בדיקה קפדנית למדיניות ממשלתית המחלקת כספי ציבור שלא באמצעות חוק, כפי שנקבע על ידי בית המשפט הנכבד בשורה ארוכה של פסקי דין.

5. בנוסף, בית המשפט סתר את הלכותיו הרבות והמושרשות לעניין פסילתה של הפליה בהסתמך על התוצאה המפלה של המדיניות השלטונית. בפסק דין אחד, סתר בית המשפט אולי אחת מהחשובות שבהלכותיו, התורמות לחיזוק עיקרון השוויון באופן משמעותי. בית המשפט קבע הלכה אשר משחררת את הרשויות מהגבלותיו של הדין, והמאפשרת העברת סכומי עתק מכספי ציבור לאוכלוסייה מסוימת בלבד.

6. בית המשפט קבע, אפוא, בפסק הדין הלכה הסותרת הלכות קודמות ומושרשות של בית המשפט הנכבד, הלכה חשובה, קשה, ומחדשת. לפיכך, מוגשת בקשה זו בהסתמך על סעיף 30(ב) לחוק בתי המשפט, התשמ"ד – 1984, הקובע כדלקמן:

"לא החליט בית המשפט העליון כאמור בסעיף קטן (א), רשאי כל בעל דין לבקש דיון נוסף כאמור; נשיא בית המשפט העליון או שופט אחר או שופטים שיקבע לכך, רשאים להיענות לבקשה אם ההלכה

שנפסקה בבית המשפט העליון עומדת בסתירה להלכה קודמת של בית המשפט העליון, או שמפאת חשיבותה, קשיותה או חידושה של הלכה שנפסקה בענין, יש, לדעתם, מקום לדיון נוסף."

ההטבות שבמחלוקת לא נקבעו בחקיקה ראשית

7. אחת הטענות העיקריות שטענו העותרות בפני בית המשפט הנכבד היא כי חובה על המשיב לבוא להעניק הטבות כלכליות משמעותיות לציבור מסויים באוכלוסייה, לעשות זאת באמצעותו של חוק, ולא על פי נוהל פנימי של המשיב. כשלושה חודשים לאחר הגשת העתירה, נתן בית המשפט הנכבד את פסק דינו בבג"ץ 11163/03 ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בישראל נ' ראש ממשלת ישראל (טרם פורסם, ניתן ביום 27.2.2006) (להלן: עניין ועדת המעקב). בפסק דין זה, עמד השופט חשין על חובת הממשלה, על סוכניה השונים, לחלק הטבות כלכליות משמעותיות רק באמצעות חוק, ולא באמצעות סמכויותיה הכלליות לפי חוק יסוד: הממשלה.

8. בית המשפט הנכבד טעה טעות קשה בפסק דינו נשוא בקשה זו, אשר, כאמור, אלמלא אותה טעות תוצאת פסק הדין היתה שונה לחלוטין. טעות זו של בית המשפט הנכבד טמונה בקביעתו, בפסקה 5 לפסק הדין, כי ההטבות הנדונות בפניו, ואשר העותרות טענו לגביהן כי הן מפלות באופן קשה, בוטה, וממשי את האוכלוסייה הערבית, הן הטבות שניתנו על פי חוק. מייד לאחר קביעה מוטעית זו, בית המשפט הנכבד ציין כי אין צורך לבדוק את חוקיות ההטבות האמורות לאור ההלכה שנקבעה בעניין ועדת המעקב. בית המשפט הנכבד כתב כדלקמן (פסקה 5):

"השאלה אם הרשות המבצעת מוסמכת לקבוע הטבות נוספות לחיילים משוחררים מכוח סמכויות הממשל הכלליות, ושלא במסגרת הסמכה הקבועה בחקיקה ראשית, מעוררת שאלות סבוכות שאין לנו צורך להידרש אליהן במסגרת זו, שכן בענייננו ההטבות נקבעו בחקיקה ראשית (ראו לעניין זה חוות דעתו של השופט מ' חשין בבג"ץ 11163/03 ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בישראל נ' ראש ממשלת ישראל (טרם פורסם), להלן – פרשת ועדת המעקב)."(הדגשה שלי – מ.ד.)

9. בענייננו ההטבות שבמחלוקת לא נקבעו בחקיקה ראשית. ההטבות היחידות שנקבעו בחוק והרלבנטיות לנושא הדיון בפני בית המשפט הנכבד הן ההטבות על פי חוק קליטת חיילים משוחררים, התשנ"ד – 1994. אבל הטבות אלה לא היו נושא המחלוקת בין הצדדים, אלא ההטבות שניתנו על ידי המשיב מעבר להן, במסגרת נוהלו הפנימי, הן שעמדו במחלוקת, והן אשר תוארו באופן מוטעה על ידי בית המשפט הנכבד כאילו "נקבעו בחקיקה ראשית".

למותר לציין, כי גם חוק הלוואות לדוור, התשנ"ב – 1992 לא קבע את הטבות אלה בשום סעיף מסעיפיו.

10. הנה כי כן, בית המשפט הנכבד טעה טעות קשה, בסוגיה עובדתית מרכזית וקארדינאלית, אשר הוא בעצמו מכנה אותה כיוצרת "שאלות סבוכות". תיאור מוצדק זה של בית המשפט הנכבד לשאלה שנפקד הדיון בה בפסק הדין, כתוצאה מתיאור מוטעה למעמד ההטבות שבמחלוקת בין הצדדים, מראה עד כמה שאלה זו היתה עשויה להשליך על התוצאה הסופית וההכרעה בפסק הדין.

11. העותרות יטענו, אפוא, כי טעות זו של בית המשפט הנכבד מצדיקה בפני עצמה ויחד עם שאר טיעוניהן, לקיים דיון נוסף בפסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 11956/05.

ההלכה שנפסקה סותרת הלכות קודמות של בית המשפט העליון

סתירת ההלכה בדבר החובה לעגן הטבות כלכליות משמעותיות מהממשלה בחוק

12. העותרות יטענו כי לאור הטעות הקשה שפורטה לעיל, בית המשפט בהכרח סתר הלכה יסודית המגדירה את משמעות התנהלות השלטון על פי עקרון שלטון החוק. מדובר בפסק דין אשר מתיר העברת סכומי עתק של כספי ציבור, לאוכלוסייה מסוימת מקרב הציבור, תוך הדרת אוכלוסייה מסוימת אחרת ממנו, בהסתמך על מדיניות של הרשות המבצעת, ולא מכוח חקיקה בכנסת. זאת, כאשר אין בענייננו מדובר בפעולה של הרשות המבצעת אשר נדרשת בדחיפות, אלא במדיניות מתוכננת ארוכת טווח, בעלת השלכות רוחב מרחיקות לכת על ציבור גדול וזכותו הבסיסית לקבל סיוע ממשלתי בדוור באופן הוגן, מוסמך, ושוויוני.

ראו עניין **ועדת המעקב**, פסקאות 38 – 39, ו-42 לחוות דעתו של השופט חשין.

13. יתרה מכך, במקרה דנן קיים הסדר חוקי אשר שולל מהרשות המבצעת את האפשרות להיזקקות למדיניותה באשר לאופן חלוקת הטבות כלכליות משמעותיות. מדובר בסעיף 16 לחוק קליטת חיילים משוחררים, התשנ"ד – 1994. זכאות זו מוגבלת לחמש שנים לאחר סיום השירות הצבאי או הלאומי, כנקבע בסעיף 19 לאותו חוק. חוק הלוואות לדוור, התשנ"ב – 1992 אינו דן כלל וכלל במתן העדפה כלשהי למי שעשה שירות צבאי ו/או לאומי. עם זאת, הנהלים על פיו קבעו הטבות נוספות למי שעשו שירות כאמור. הטבות אלה חצו את מחסום החמש שנים לאחר השירות הקבוע בסעיף 19 לחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994. ההטבות האמורות, שהן סכומי עתק הניתנים לאוכלוסייה מסוימת ומדירים אחרת, אינן מעוגנות בשום חוק של הכנסת, ואינן חוסות תחת כנפיו של אף חוק שלה. פסק דין בית המשפט הנכבד, אפוא, סותר את ההלכה המושרשת שנקבעה בעניין **קריית גת** ובפסקי דין

נוספים, המורה כי לא ניתן להסתמך על סמכות שיורית של הממשלה מרגע שקיים הסדר רלבנטי בחוק:

"...משקיים דין אשר יוצר הסדר, נסוגה מפניו סמכות הממשלה, ואין בידה ליצור הסדר אלטרנטיבי. אם היה חלל ריק משפטי, הרי שהוא היה קיים עד לחקיקת החוק שיצר את ההסדר. מכאן ואילך התמלא החלל בחוק, ולממשלה לא נותרה עוד סמכות שיורית באותו עניין עצמו..."

ראו:

בג"ץ 2818/93 עיריית קריית גת נ' מדינת ישראל פ"ד מז (5) 832, 844.

14. בדומה לכך קבע השופט חשין בעניין ועדת המעקב (פסקה 13 לחוות דעתו) כי "חוק המכתיב דרך פעולה מסוימת מחייב את הממשלה לפעול בדרך שנקבעה בחוק, וממילא מונע הוא אותה מיצירתו של "מסלול מקביל" שמקורו בסמכותה השיורית." כך גם נקבע בעניין דגניה כי "הממשלה אינה רשאית לקבוע הסדר אשר יבוא במקום הסדר סטוטורי קיים. היא אינה רשאית להחליף את ההסדר החוקי בהסדר אחר, חלופי, אשר עוצב וגובש על ידיה."

ראו:

בג"ץ 2632/94 דגניה א' נ' שר החקלאות, פ"ד נ (2) 715, 729.

בג"ץ 5062/97 איגוד שמאי ביטוח בישראל נ' מדינת ישראל, פ"ד נה (1) 181, 190

בג"ץ 3267/97 אמנון רובינשטיין נ' שר הביטחון פ"ד נב (5) 481, 503 – 513 ; 536 – 538.

15. אכן, ההטבות שמעניק המשיב בתהליך של רכישת דירה, על דרך מדיניות בלבד, ולא על דרך חוק, משליכות באופן ממשי ומיידי על דפוסי ההשתכנות. הואיל והשירות הצבאי ו/או הלאומי מחלק את האוכלוסייה באופן כמעט מוחלט על פי דפוס לאומי, יוצא כי המשיב קובע צורות השתכנות על פי נתון זה, והכל באמצעות מדיניות ממשלתית ולא באמצעות חוק, כפי שמורה הדין למשיב לעשות.

16. ויודגש, הן הטבות לחיילים משוחררים, והן הטבות מכוח חוק הלוואות לדור, עברו תמיד דרך תיקוני חקיקה בשני החוקים הרלבנטיים, או, לכל הפחות, דרך ניסיונות חקיקה כאלה. כך, למשל, תוקן חוק הלוואות דיור - 1992 כאשר ניתן מענק מיוחד בשל רכישה או הרחבה של דירה בירושלים (סעיף 6 לחוק), וכאשר ניתן מענק מיוחד לזכאים בנגב (סעיף 6 לחוק). בדומה לכך, הוגשה הצעה שלא התקבלה לתיקון חוק קליטת חיילים משוחררים - 1994, כדי ליתן מענק מיוחד לחיילים בני משפחות ברוכות ילדים: הצעת חוק קליטת חיילים משוחררים (מענקים לבני משפחות ברוכות ילדים), התשס"ג - 2003.

17. בית המשפט קבע בפסק הדין כי חוק קליטת חיילים משוחררים - 1994 אינו מהווה רשימה סגורה של ההטבות הניתנות למשוררים בצבא והשירות הלאומי עם תום השירות לשיטת בית המשפט (פסקה 5):

"עמדתם של העותרים היא מרחיקת לכת. מבקשים הם כי נקבע כי חוק קליטת חיילים משוחררים ביקש למעשה ליצור "הסדר שלילי" ולשלול את סמכותה של הרשות המבצעת להוסיף ולקבוע הטבות לחיילים משוחררים במסגרתם של חוקים אחרים. אלא שלא ניתן למצוא עיגון לעמדה זו לא בלשון החוק ולא בתכליתו, כפי שהיא נלמדת מהסדריו ומהליכי חקיקתו."

18. קביעה זו של בית המשפט קשה היא, אינה מעוגנת בהלכותיו העקביות, ובהכרח סותרת אותן. **ראשית**, בית המשפט סוטה באופן ניכר מההלכות העקביות של בית המשפט הנכבד אשר קבעו כי הסדר שלילי מתקיים, בטח כאשר מדובר בחלוקה של הטבות כלכליות משמעותיות מכספי הציבור, כאשר החוק אומר את דברו ומסדיר סוגיה ספציפית. בעניין **ועדת המעקב**, חזר בית המשפט הנכבד על ההלכות לעניין קביעת הסדר שלילי בחוק (פסקה 15 לחוות דעתו של השופט חשין):

"ונוזכיר עוד, כי מכבר ידענו שלעיתים "יש ושתיקתו של המחוקק יפה מדיבורו, או לפחות יפה כדיבורו, ואם הוא נמנע מקבוע הלכה, מקום שהיה צריך או יכול לעשות כן, הרי שתיקתו זו מדברת בעדה, ואומרת לנו בפה מלא, מה היתה עמדתו כלפי השאלה הנדונה" (השופט זילברג בפרשת מינקוביץ' נ' פישצנר, ע"א 167/47, פ"ד ב 39, 42-43). וכך, במקום שתיקתו של המחוקק היא "שתיקה מדעת" - שתיקה מדברת, דהיינו: במקום שהמחוקק בחר בכוונת-מכוון להימנע מקביעתו של הסדר פלוני - ממילא אין ענייננו בלאקונה ושתיקת החוק תקיף אותו בחגורה של הסדר שלילי מסויים. ראו: ע"א 108/59 פריצקר נ' "ניב" בע"מ בפירוק, פ"ד יד 1545, 1549; עלי"ע 663/90 פלוני נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין תל אביב יפו, פ"ד מז(3) 397, 404."

19. ואמנם חוק קליטת חיילים משוחררים - 1994 דן ואף מסדיר בפרוטרוט את מערכת הזכויות של החייל המשוחרר, שתכליתה היא לפצותו על "השנים האבודות". דברי ההסבר לחוק קליטת חיילים משוחררים - 1994 מדברים בעד עצמם:

"האתגרים הניצבים בפני החייל המשוחרר ורצון המדינה לעודד קליטה חברתית מהירה ונוחה של החיילים המשוחררים מחייבים היענות לצורכי החייל המשוחרר והקלה בעומס ההתחייבויות

המוטלות עליו. הזכאויות שהחוק המוצע מעניק הינן בעיקר בתחום הדיור והשיכון, התעסוקה, וההשכלה הגבוהה, והן מיועדות לסייע לחייל המשוחרר בקניית דירת מגורים משלו, במציאת מקום עבודה, ובכישת השכלה גבוהה. שילוב הזכויות שמוצע להעניקן מיועד להגביר את בטחונו הכלכלי של החייל המשוחרר, לחזק את מעמדו החברתי, ולהעמיק את שורשיו בחברה הישראלית."

רצ"ב דברי ההסבר להצעת חוק קליטת חיילים משוחררים התשנ"ג – 1993 כנספח לעתירה שסימנו ע/

2.

20. ויודגש, הימנעותו של חוק הלוואות לדיור – 1992 מלהעדיף חיילים משוחררים או עושי שירות לאומי היא בהירה, מפורשת, ואינה יכולה להתפרש בדרך אחרת. בחוק זה אין זכר לצבא, לחיילים משוחררים, או לשירות לאומי כלשהו.

21. אכן, חוק קליטת חיילים משוחררים הוא המסגרת למתן הטבות לאזרחים על סמך שירות צבאי או לאומי. המחוקק, ביודעין ובמפורש, קבע חוק זה המפרט בהרחבה את ההטבות המוקנות לזכאים על פיו. על היותו של חוק קליטת חיילים משוחררים - 1994 רשימה סגורה של ההטבות הניתנות למי ששירת שירות צבאי או לאומי, עומדים גם המלומדים אמנון רובינשטיין וברק מדינה:

"ממשלה זו [בתקופת הכנסת השלוש עשרה – מ.ד.] אימצה את העקרונות שהמליץ עליהם המחבר במהדורות קודמות של ספר זה: דין אחד לעניין קצבאות וזכויות כספיות מיוחדות למי ששירתו בפועל. החוק היום עורך הבחנה ברורה בין מתן זכויות לחיילים המשוחררים לבין שבירת עיקרון שוויון הזכויות של תושבי ישראל ללא הפליה: כולם זכאים לאותן זכויות סוציאליות, לאותו שכר לימוד באוניברסיטה, לאותם שיכונים, לאותן קצבאות ילדים. הגמול למשרתים בצה"ל על אבדן שנות לימודים ועבודה יקרות הוא – מכוח חוק קליטת חיילים משוחררים, התשנ"ד – 1994, אשר התקבל ביוזמת ח"כ רענן כהן – תשלום מסוים בכסף בעד השירות, ומענקים והלוואות לשיכון ולהשכלה גבוהה."

ראו:

אמנון רובינשטיין וברק מדינה **המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל** (תל-אביב, שוקן הוצ' לאור, 1996), חלק ראשון, 302.

22. שנית, תכליתו של חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994, היא לא רק לקבוע הסדר שלילי, אלא גם לא להפלות באמצעותו את האוכלוסייה הערבית, כפי שנראה עתה.

23. לפני חקיקת חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994, החוק שהיטיב עם חיילים משוחררים לאחר שירותם הצבאי היה חוק חיילים משוחררים, התשמ"ד – 1984. תכליתו של חוק זה לא להפלות נגד האוכלוסייה הערבית היתה מפורשת, ועלתה מדברי מציע החוק בכנסת, ח"כ חיים רמון. מציע החוק אמר במפורש, בישיבת הכנסת העשירית מיום 4.6.1984 כי:

"אני מקווה שעם קבלת החוק הזה נמחק מספר החוקים שלנו את כל אותם סעיפים בחוקים אחרים המתייחסים ליוצאי צבא, ושמטרתם להפלות בין אזרחים יהודים לבין אזרחים ערבים. ההיזקקות לשירות בצבא על מנת להפלות בין אזרח לאזרח הוא מעשה נואל, שלא טוב שהוא נעשה בעבר ולא טוב שניסו לעשות בו שימוש גם בכנסת הזאת. ועתה, כשנקבל את חוק חיילים משוחררים, בכל מה שנרצה להיטיב - או, בלשוני, בכל מה שנרצה לפצות את המשרתים בצבא – נפצה אותם באמצעות החוק הזה, ואך ורק בחוק הזה.

זאת צריכה להיות מגילת הזכויות, או מגילת השוואת התנאים בין אזרחים המשרתים בצבא ובין אזרחים שאינם משרתים בצבא. ולא נבזה את השירות הצבאי, ולא נשתמש בו למטרות שבינן לבין השירות הצבאי אין ולא כלום."

רצ"ב דברי ח"כ רמון בכנסת מיום 4.6.1984 כנספח לבקשה שסימנו ע/ 3.

24. חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994 התקבל בכנסת כעשור לאחר חוק חיילים משוחררים – 1984. הראשון אף ביטל, בסעיף 26, את השני. כמו כן, חוק קליטת חיילים משוחררים - 1994 קבע מסגרת רחבה ביותר של הטבות, לעומת ההטבות לחיילים משוחררים או עושי שירות לאומי שקבע החוק משנת 1984. כך, למשל, חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994 קבע כי כל חייל יקבל מענק עם תום השירות. זאת, בנוסף לקרן מיוחדת שהוקמה בחוק המנהלת את כספי פיקדון שנפתח במיוחד לכל חייל. הן המענק והן הפיקדון לא התקיימו על פי החוק משנת 1984.

25. יתרה מכך, בכל האמור לשיכון ודיור, החוק משנת 1994 הרחיב את הסיוע וכלל הן תוספת סיוע ממשרד השיכון (סעיף 16 לחוק קליטת חיילים משוחררים - 1994) והן שימוש בכספי

הפיקדון לרכישת דירה (סעיף 17 לחוק). זאת, כאשר סעיף 12 לחוק משנת 1984 קבע רק אפשרות לקבל תוספת סיוע בהלוואה לרכישת דירה.

26. והחשוב מכל, חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994 הרחיב את משך התקופה שבה ניתן ליהנות מהזכויות הרבות על פי החוק ל- 5 שנים, לעומת החוק משנת 1984 אשר איפשר את מימושו של הזכויות על פיו למשך שלוש שנים בלבד.

27. הנה כי כן, אם תכלית ומטרת החוק משנת 1984 היתה לא להפלות נגד האזרחים הערבים במסווה השימוש בשירות הצבאי ו/או הלאומי, בהיותו כולל רשמה סגורה של זכויות, או כדברי מציעו "מגילת הזכויות" של המשרת בצבא ו/או בשירות הלאומי, הרי מקל וחומר תהיה זו מטרתו ותכליתו של חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994, אשר הרחיב באופן ניכר, הן במהות והן במשך תקופת ההנאה, את הזכויות הרבות שהוא מעניק לעושי שירות צבאי או לאומי.

28. על מטרה ותכלית זו של החוק קליטת חיילים משוחררים - 1994 ניתן ללמוד בנקל מדברי חברי הכנסת בהליכי חקיקת החוק. כך, למשל, מציינת ח"כ ענת מאור בישיבת הכנסת השלוש עשרה מיום 19.4.1994 כי:

"הוצאנו מן החוק שני סעיפים שהיו סעיפים מפלים כלפי המיעוט הערבי במדינה – זה שניסה לתת העדפה לחיילים משוחררים בקבלה לעבודה וזה שניסה לתת העדפה בקבלתם להשכלה גבוהה. טוב שהוועדה ביטלה זאת, שכן ענייננו לתת מענק, ובדין, לחיילות ולחיילים ששירתו במשך שנתיים, שלוש שנים ויותר את המדינה, אבל זאת בלי לפגוע בעיקרון שוויון האזרחים כולם במדינה, ואני שמחה שבהסכמה הבאנו הצעת חוק שבה הורדו שני הסעיפים הללו."

רצ"ב דברי ח"כ מאור בכנסת מיום 19.4.1994 כנספח לבקשה שסימנו ע/4.

ראו גם דברי המלומדים רובינשטיין ומדינה לעיל.

29. פסק הדין של בית המשפט איין מכל משמעות את סעיף 19 לחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994, אשר מסדיר את תקופת הזכויות על פי חוק עד לחמש שנים לאחר תום השירות הצבאי ו/או הלאומי. סעיף 19(א) קובע כי "הזכויות לפי חוק זה ניתנות למימוש רק למטרות הקבועות לפי פרק זה ובתקופת חמש השנים הראשונות שלאחר סיום השירות הסדיר." סעיף 16 לאותו חוק קובע את הזכויות עצמה בזו הלשון:

”חייל משוחרר הזכאי, על פי הכללים והנהלים הנהוגים לענין זה, להלוואה מאת המדינה או מטעמה לצורכי דיור, יוגדל סכום ההלוואה בשיעורים ובתנאים שקבע שר הבינוי והשיכון בהסכמת שר האוצר; הוראות סעיף זה יחולו, בשינויים המחויבים, גם לגבי הלוואות לצורכי דיור שמקבל קיבוץ בשל חייל משוחרר החבר בו.”

30. פסק הדין של בית המשפט מתעלם לחלוטין מההוראה הברורה של סעיף 19 לחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994. אין ולא יכול להיות ספק כי סעיף 19 לחוק חל על סעיף 16 לחוק. רק שלושה סעיפי חוק מפרידים ביניהם, ושניהם שוכנים בצוותא באותו פרק של החוק, פרק ד', אשר מוגדר באופן שלא יכול להשתמע לשתי פנים: זכאויות. זהו הפרק שדן בזכאויות של עושי שירות צבאי ו/או לאומי ובתחום התפרסותן לאחר סיום השירות האמור.

31. יתר על כן, סעיף 16 לחוק עצמו, אשר מגדיר את הזכות, הכפופה כאמור לסעיף 19, מפנה לזכאות על פי כללי משרד השיכון לעניין הלוואה למען שיכון. כלומר, מדובר בקשר ישיר ואינהרנטי בין כללי משרד השיכון שבמרכזו פסק הדין, לבין סעיפים 16 ו-19 לחוק קליטת חיילים משוחררים. בלשון יותר ברורה, כללי משרד הבינוי והשיכון המטיבים עם חיילים משוחררים ו/או עם עושי שירות לאומי כפופים לסעיף 19 לחוק קליטת חיילים משוחררים - 1994. ניתוק הקשר שמבצע פסק הדין בין חוק קליטת חיילים משוחררים (סעיפים 16 ו-19) לבין כללי משרד השיכון, אם כן, איננו אלא קביעת הלכה קשה וסותרת הלכות קודמות שאינה מתיישבת לא עם לשון החוק הברורה והמפורשת, ולא עם תכלית שני החוקים: חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994 וחוק הלוואות לדיור – 1992.

32. אכן, הלכת בית המשפט הופכת את סעיף 19 לאות מתה. אם כך כאשר נושא הדיון כה ברור וכה מפורש (הטבה המופיעה במפורש בחוק חיילים משוחררים - 1994), אזי ניתן לראות את קושי הדבר גם כאשר הנושא הוא גבולי. כך, למשל, כאשר המדובר בהטבה לחיילים משוחררים אשר אינה קבועה בחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994. אכן, פסק הדין של בית המשפט התיר את הרסן לרשויות, רסן שהיה קבוע ומעוגן בסעיף 19 לחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994. בעקבות פסק הדין הרשויות יוכלו להטיב מכספי הציבור לחיילים משוחררים ועושי שירות לאומי ללא הגבלת זמן או תוכן ההטבה. זהו מצב קשה מנושא הדורש והמחייב קיום דיון נוסף.

33. בית המשפט הסתמך בפסק הדין על עניין גרוס לעניין שאלת מעמדו של חוק קליטת חיילים משוחררים – 1994 כמקיף את זכויות חיילים משוחררים ועושי שירות לאומי. בית המשפט קבע בפסק הדין כדלקמן:

"האמנם ההסדר שיצר חוק קליטת חיילים משוחררים נועד לקבוע "הסדר שלילי" לעניין מתן הטבות לחיילים משוחררים. האמנם ההסדר שיצר חוק קליטת חיילים משוחררים לעניין ההטבות לחיילים משוחררים הינו הסדר ממצה ושאין בלתו? האמנם לא ניתן לקבוע הטבות נוספות ליוצאי צבא במסגרתם של חוקים אחרים? שאלה זו התעוררה בבית משפט זה בעבר. כך השיב לשאלה זו השופט י" מלץ:

'נראה לי, כי החוק קובע הסדרי מינימום לחיילים משוחררים, אך אין בו כדי למנוע מן הממשלה לתת יותר לאוכלוסייה חלקית מקרב החיילים המשוחררים, הראויה לקידום יותר מאשר אוכלוסייה אחרת' (בג"ץ 381/91 גרוס נ' משרד החינוך והתרבות, פ"ד מו(1) 53, 57).

גישה זו מקובלת עלי."

34. פסק הדין נשוא הבקשה לדיון נוסף שונה באופן מהותי מעניין **גרוס. ראשית**, בעניין **גרוס** נדון חוק שונה בתכלית השינוי מהחוק שנדון בפסק הדין. החוק שנדון בעניין **גרוס** היה חוק חיילים משוחררים משנת 1984, בעוד בפסק הדין נדון חוק קליטת חיילים משוחררים משנת 1994. כפי שהובהר לעיל, החוק המיטיב עם החיילים משנת 1994 מבוסס על תפיסת הטבות רחבה בהרבה מהחוק הקודם משנת 1984, שבוטל על ידי החוק המאוחר מבין השניים. כאמור, תוכן ההטבות רחב יותר, ופריסת תקופת הזכאות לאחר סיום השירות הצבאי ו/או הלאומי היא ארוכה יותר.

35. **שנית**, פסק הדין בעניין **גרוס** לא דן כלל וכלל בהפליה כנגד האוכלוסייה הערבית ככזו, וממילא לא נבחן חוק חיילים משוחררים – 1984 באספקלריה של ההפליה הוודאית הנוצרת כלפי בני ובנות האוכלוסייה הערבית כאשר ההטבות הממשלתיות הן מעבר לאותו חוק. עניין **גרוס** דן בשני בתי ספר המספקים שירותי חינוך לחיילים משוחררים, כאשר אחד מהם כולל שירותים רחבים יותר מהשני. אין, לפיכך, כל אפשרות להקיש מעניין **גרוס**, לעניין שעמד בפני בית המשפט בפסק הדין נשוא הבקשה לדיון נוסף.

36. **שלישית**, פסק הדין בעניין **גרוס** ניתן בשנת 1991, קרי לפני חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. אמנם סעיף 10 לחוק היסוד שומר את תוקפם של הדינים שהיו ערב חקיקתו של חוק היסוד, אלא שבית המשפט הנכבד קבע בשורה ארוכה של פסקי דין שמקורם בעניין **גנימאת**, כי פרשנות הדין שקדם לחוק היסוד לא תהיה זהה לפרשנותו בתקופה שלאחר חקיקת חוק היסוד: פרשנות העוקבת את חוק היסוד משליכה באופן ישיר על התכלית

האובייקטיביות של החוק בפרט, והדין בכלל. יוצא, כי לאחר חוק היסוד פרשנות חוק המיטיב עם חיילים משוחררים ו/או דין כאמור, חייב לעלות בקנה אחד עם הזכות לכבוד והזכות לשוויון לקבוצת מיעוט הסובלת מהפליה, גזענות, והדרה כמעט מוחלטת.

ראו:

דני"פ 95 / 2316 עימאד גנימאת נ' מדינת ישראל פ"ד מט (4) 589, 654.

בג"ץ 2390/96 יהודית קרסיק נ' מדינת ישראל, מינהל מקרקעי ישראל פ"ד נה (2) 625, 711 – 712.

בג"ץ 5016/96 ליאור חורב נ' שר התחבורה ואח' פ"ד נא (4) 1, 42 – 43.

סתירת ההלכה בדבר פסלות תוצאה מפלה

37. העותרות יטען כי פסק דינו של בית המשפט הנכבד סותר את הפסיקה והלכות עקביות של בית המשפט הנכבד באשר לקביעתה של הפליה בהסתמך על תוצאתה המפלה, ללא קשר למוטיבציה שמאחורי ההפליה.

38. במקרה דנן אין מחלוקת כי האוכלוסייה הערבית בישראל לא זו בלבד שאינה נדרשת לעשות שירות צבאי ו/או לאומי, אלא אין מחלוקת גם כי על פי נתוניה אין היא יכולה לעשות שירות כאמור. כמו כן, לא היתה מחלוקת בפני בית המשפט כי האוכלוסייה הערבית מופלית באופן משמעותי באשר להטבות שמעניק המשיב לזכאים לקבל סיוע בדיור, בדמות תוספת של עד 125,000 ₪ בסכום ההלוואה המסופקת בתנאים נוחים ביותר על ידי המשיב לזוג ששירת בצבא או בשירות לאומי. חרף כל זאת, קבע בית המשפט הנכבד, בניגוד לפסיקתו העקבית, כי הפליה זו היא סבירה ומקובלת.

39. בית המשפט הנכבד הדגיש והסיק בעקביות, כאמור, את קיומה של הפליה ואת פסלותה גם כאשר המוטיבציה להפלות לא היתה קיימת, הכל בהסתמך על התוצאה המפלה. כך, למשל, קבע השופט חשין כי:

"נזכור עוד זאת, כי עקרון השוויון צופה פני התוצאה: תהא כוונתו של אדם טהורה וזכה ככל-שתהא, אם התוצאה המתקבלת ממעשהו תוצאת-הפליה היא, ייפסל מעשהו כלא-היה."

ראו:

בג"ץ 2671/98 שדולת הנשים בישראל נ' שר העבודה והרווחה פ"ד נב (3) 630, 654.

40. ובעניין קעדאן קבע הנשיא ברק כי "קיומה של הפליה נקבע, בין השאר, על-פי האפקט של ההחלטה או של המדיניות ואפקט זה, בענייננו, הוא מפלה." כך גם בעניין פורז קבע בית המשפט הנכבד כי "השאלה אינה רק מהו המניע של המחליטים; השאלה היא גם מהי התוצאה של ההחלטה. החלטה היא פסולה, לא רק כאשר המניע הוא לפגוע בשוויון, אלא גם

כאשר המניע הוא אחר, אך הלכה למעשה נפגע השוויון. " בעניין נבו אף הודגש באופן מפורש כי :

"מוכן אני להניח, כי לא היה בכוונת מעסיקה של העותרות להפלות אותה ואת יתר העובדות לרעה כאשר חתמו על חוקת העבודה. אך כוונתה של המשיבה אינה קונקלוסיבית לעניין השאלה שעלינו להכריע בה, שכן המבחן לבדיקת קיומה או אי-קיומה של הפליה הוא אובייקטיבי ולא סובייקטיבי. המניע ליצירת שוני בין גברים לנשים אינו המכריע בנדון, ולצורך קביעת קיומה של הפליה יש לבחון את התוצאה הסופית, כפי שהיא מצטיירת במציאות החברתית"

ראו :

בג"ץ 95 / 6698 עאדל קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל פ"ד נד (1) 258, 279-280.
בג"ץ 87 / 953 א. פורז, עו"ד נ' שלמה להט, ראש עיריית תל-אביב-יפו פ"ד מב (2) 309, 333-334.
בג"ץ 104/87 נבו נ' בית הדין הארצי לעבודה פ"ד מד (4) 749, 759.

41. הנשיא ברק היטיב לנסח ולקבע עיקרון בסיסי זה בפסק דינו בעניין **ועדת המעקב** בהדגישו כי (פסקה 18 לחוות דעתו) :

"אכן, הפליה אסורה עשויה להתקיים גם בהעדר כוונה או מניע של הפליה מצד יוצרי הנורמה המפלה. לעניין ההפליה, די בתוצאה המפלה. כאשר מימוש הנורמה שיצרה הרשות – שיכול והתגבשה ללא כוונת הפליה – גורר תוצאה שהיא בלתי שוויונית ומפלה, עשויה הנורמה להיפסל בשל ההפליה שדבקה בה. הפליה אינה נקבעת אך על-פי מחשבתו וכוונתו של יוצר הנורמה המפלה. היא נקבעת גם על-פי האפקט שיש לה הלכה למעשה."

42. ובעניין **בבלי** קבע הנשיא ברק כי :

"קיומה או היעדרה של הפליה נקבע, בין השאר, על-פי האפקט שדבר חקיקה משיג, הלכה למעשה... על כן דין שניסוחו 'ניטראלי' עשוי להיות מפלה, אם האפקט שלו הוא מפלה. אכן, הפליה עשויה להיות בלתי מכוונת... אפילו מטרתה של נורמה משפטית אינה ליצור הפליה, אם ההפליה נוצרת, הלכה למעשה, הנורמה נגועה בהפליה... הפליה עשויה להיות 'נסתרת' ו'שיטתית', במובן זה, שאין היא מופיעה 'על פני' הנורמה, אלא נובעת מ'האפקט' של הנורמה"

ראו :

בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני, פ"ד מח(2) 221, 241-242.

43. השופט מצא הדגיש בעניין **שדולת הנשים** כי:

"ההתחקות אחר סיבותיה של הפליה קבוצתית של נשים במגזר ספציפי זה או אחר, מקום שקיומה כמציאות חברתית באותו מגזר מוכח בראיות סטטיסטיות, היא בעלת חשיבות משנית. שכן, לרוב ניתן לכאורה להניח, כי הפלייתן של נשים בתחום כלשהו - ובעיקר כשקידומן אינו תלוי רק בכישוריהן של המועמדות, אלא גם בהחלטות המתקבלות במרכזי שליטה מוסדיים - הינה פועל-יוצא של מוסכמות מושרשות, שאנשים הגונים רבים פועלים מכוחן מבלי ליתן את דעתם לפסול שבמעשיהם. אך היעדרה של כוונת הפליה אינה מעלה; שכן הפסול הוא בתופעת ההפליה של נשים, כעובדה מוכחת, והפליה היא פסולה גם כשאין ביסודה כוונה להפלות"

ראו:

בג"ץ 453/94 שדולת הנשים בישראל נ' שר התחבורה ואח', פ"ד מח(5) 501, 524

44. הנה כי כן, פסק הדין של בית המשפט סותר באופן ישיר הלכות קודמות של בית המשפט. מדובר בסתירה להלכות הנוגעות לציפור נפשו של שלטון החוק מחד, ולעקרונות זכויות אדם ואזרח בסיסיים מאידך. סתירות פסק הדין להלכות בית המשפט מצדיקות כל אחת לחוד, וכולן ביחד, קיומו של דיון נוסף.

"חשיבותה, קשיותה, וחידושה של ההלכה"

45. פסק דינו של בית המשפט הנכבד מהווה הלכה חשובה ביותר, קשה מנשוא, ומחדשת. מדובר בנושא הנוגע לציבור גדול ומסוים אשר אינו נדרש, ובתנאיו החברתיים וההיסטוריים אף אינו יכול, לעשות שירות צבאי ו/או לאומי. סוגיית מצוקת הדיור בקרב הציבור הערבי בכלל, ובקרב אוכלוסיית הזוגות הצעירים בפרט, היא אחת הסוגיות אשר מדאיגות את האוכלוסייה, ומוסיפה שמן למדורת הכעס המצטבר והמוצדק כלפי הרשויות מפאת הפליה זו נגד האוכלוסייה הערבית.

46. מצוקת הדיור בקרב החברה הערבית, והחסמים הנמצאים בפני משפחות ערביות לרכוש דיור נאות, ובייחוד חסם השירות הצבאי, לא נעלמו מדו"ח ועדת החקירה הממלכתית לביור התנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 (ועדת אור). ועדה זו ציינה באופן מפורש הן את הצורך החיוני לדיור נאות בקרב החברה הערבית, והן את תנאי השירות הצבאי כחסם מרכזי בפני אפשרות מימוש רכישת דיור כאמור (עמ' 43):

"בחמישים השנים הראשונות למדינה גדלה האוכלוסייה הערבית פי שבעה לערך. במקביל, נשאר השטח המאפשר בנייה למגורים בעיקרו כמעט ללא שינוי. כתוצאה מכך גדלה הצפיפות ביישובים

הערביים במידה ניכרת. מצוקת השטחים לבנייה פגעה קשות בזוגות צעירים שחיפשו להם דיור. הבנייה הציבורית לא סייעה להם באופן משמעותי. יישובים חדשים לא קמו (להוציא את יישובי הבדווים) וקרקות מינהל לא שוחררו בדרך כלל לבנייה ביישובים ערביים. **האזרחים הערבים גם לא זכו לתנאים שווים בקבלת משכנתאות, שכן רובם לא היו יוצאי צבא.** תושבי יישובים ערביים שביקשו לבנות על אדמות בבעלותם, שנכללו בשטחי רשויות אזרחיות יהודיות שכנות, נחסמו על ידי חוקי רשויות אלה." (הדגשה שלי – מ.ד.)

47. ההלכה שקבע בית המשפט בפסק דינו משדרת מסר חד משמעי, נוקשה, ומפלה כלפי האוכלוסייה הערבית בכלל, וכלפי הזוגות הצעירים מקרב בניה ובנותיה בפרט. מסר זה הוא כי הממשלה היא בת חורין לקבוע הטבות כלכליות משמעותיות למי שעשה שירות צבאי או לאומי, ללא קשר לחקיקה הקובעת את המסגרת של הטבות אלה. המסר הוא כי שירות צבאי מקנה פריבילגיה שמשמעותה היא התעלמות מוחלטת מדברי החוק הבהירים והברורים. המסר הוא כי החוק אינו עיוור, אלא הוא תלוי אוכלוסייה. זהו מסר קשה ובלתי נסבל, אשר מצטרף למסרים דומים המועברים לאוכלוסייה הערבית חדשות לבקרים מקרב שאר הרשויות במדינה.

48. זאת ועוד, היקף התופעה של העדפת יוצאי צבא בניגוד לדין, כלומר העדפתם גם מעבר להטבות שהם ממילא זוכים להן בחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994, הוא רחב ביותר. מדובר בתופעה בלתי נשלטת. העותר 3 אף מעורב בכמה הליכים משפטיים שמטרתם לאתגר העדפות בלתי חוקיות אלה ליוצאי צבא, אשר בהכרח מפלות נגד בני ובנות האוכלוסייה הערבית. להלן פירוט הליכים אלה, אשר בחלקם אף תלויים ועומדים בפני בית המשפט הנכבד:

- בג"ץ 9289/03 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' מינהל מקרקעי ישראל: עתירה זו דנה בהטבות משמעותיות שמעניק מינהל מקרקעי ישראל ליוצאי צבא. העתירה הועברה לדיון בפני הרכב מורחב של שופטים, אך נדחתה ביום 11.7.2006 מנימוק טכני. החלטת מינהל מקרקעי ישראל נשוא הדיון בעתירה פקעה בטרם הספיק בית המשפט הנכבד להחליט בנושא.

- הפ 217/05 חנין נעאמנה ואח' נ' אוניברסיטת חיפה (פסק דין מיום 17.8.2006): פסק דין של בית המשפט המחוזי בחיפה בעניין העדפת יוצאי צבא בחלוקת מעונות באוניברסיטת חיפה. בית המשפט המחוזי בחיפה קבע כי העדפה זו היא הפליה

פסולה ובלתי חוקית. אוניברסיטת חיפה הגישה ערעור על פסק הדין התלוי ועומד בפני בית המשפט הנכבד (ע"א 8695/06).

- בג"ץ 9457/05 ריזק גילאוי נ' המנהלה לקידום הבדואים בנגב: עתירה נגד מדיניות מינהל מקרקעי ישראל המעניק הטבות מופלגות ליוצאי צבא בשיווק מגרשים ביישובים בנגב. התיק תלוי ועומד בפני בית המשפט הנכבד.

49. הנה כי כן, היכן שישתובב האזרח הערבי בישראל, הוא יתקל ביחס מפלה המבוסס, בין השאר, על העדפת יוצאי צבא ו/או משרתי שירות לאומי, לרבות בהקשר המשכנתאות. זוהי סוגיה שהעסיקה את האוכלוסייה הערבית במשך שנים ארוכות. נושא זה עולה בדיונים ובשיחות תדירות בקרב החברה הערבית, לרבות בקרב צעירים וצעירות רבים אשר פונים לאוניברסיטה, לרכוש דירה, או לרכוש קרקע. תוצאת שיחות אלה, באופן מובן ביותר, הן תסכול רב המגיע לכדי כעס על המערכת השלטונית אשר מקפידה להפלות נגד האוכלוסייה הערבית, גם בהקשר של הלוואות ממשלתיות לרכישת דירה, באופן עקבי ושיטתי.

50. בית המשפט קבע בפסק הדין כי מתן סכומים גבוהים יותר (תוספת סיוע) ועצומים מכספי הציבור לרכישת דירה, המגיעים עד 125,000 ₪ לזוג ברמות חברתיות כלכליות הנמוכות אשר עשו שירות צבאי או לאומי, אינו הפליה נגד מי שלא שירתו כאמור. בית המשפט למעשה קובע כי קיים מדרג של אזרחים בישראל שנובע ממנו מעמד (סטטוס). זאת, על אף שהמשרתים בצבא ומבצעי השירות הלאומי, זוכים במשך חמש שנים לאחר שירותם, להטבות כלכליות רבות, בתחומים שונים, לרבות בתחום הדיור (סעיף 16 לחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994).

51. ויודגש כי הסכום של 125,000 ₪, השווה בערכים של היום לכ- 29,750 \$, מהווה סכום נכבד וממשי ביותר לרכישת דירה לזוג צעיר ברמה חברתית כלכלית נמוכה, כאשר מחירי דירות לזוג כאמור יכולים להגיע עד 60,000 \$ או פחות. כלומר הסכום של 125,000 ₪ יכול להוות למקבילו כמחצית ממחיר הדירה שברצונם לרכוש.

52. מפסק הדין של בית המשפט נובעות, אפוא, תוצאות קשות ביותר. כך, למשל, מי שסיים את השירות הצבאי או הלאומי, ונמצא ברמה חברתית כלכלית גבוהה, יקבל תוספת סיוע ממשלתית לרכישת דירה הרבה יותר ממי שנמצא בתחתית הסולם החברתי הכלכלי במדינה ולא עשה שירות כאמור, מקום שבו נמצא רובה המכריע של האוכלוסייה הערבית בישראל על פי נתונים ממשלתיים.

53. חמור מכך, לפי פסק דין בית המשפט, זוג שסיים שירות צבאי או לאומי יקבל תוספת סיוע גם אם הם מבקשים אותה עשר שנים, חמש עשרה שנים או עשרים שנה לאחר תום השירות האמור. כלומר, גם לאחר שהיתה להם הזדמנות רבת שנים לעבוד, כאשר אין מחלוקת, על פי הנתונים האובייקטיביים, בדבר פתיחות של שוק העבודה בישראל לזוג זה בהשוואה לבני זוג מקרב האוכלוסייה הערבית. ואם לא די בכך, אז לא ברור כיצד בית המשפט קבע בפסק דינו (פסקה 10) כי השירות הצבאי הינו קריטריון רלבנטי לרמה החברתית הכלכלית, כאשר במסגרתו אין הבחנה כלשהי בין חיילים מדימונה ומאופקים לבין חיילים מסביון וממכבים-מודיעין-רעות.

54. אכן, בית המשפט קבע הלכה קשה והתעלם לא רק מההטבות הרבות, לרבות לעניין הדיור, שחוק קליטת חיילים משוחררים – 1994 מעניק למשרתים בצבא ועושי שירות לאומי במשך חמש שנים לאחר סיום שירותם, אלא הוא גם מתעלם מהסיוע הרב שחיילים מקבלים **במהלך** השירות הצבאי. על סיוע רב ונכבד זה ניתן ללמוד מדברי נציג הממשלה השר מאיר שיטרית, שהשיב להצעת חוק קליטת חיילים משוחררים (מענקים לבני משפחות ברוכות ילדים), התשס"ג – 2003 (הכנסת ה – 16, ישיבה 115, מיום 3.3.2004) באומרו את הדברים הבהירים שלהלן:

”תוך כדי שירותם, ואחרי שירותם יש מענק לצורך לימודים ולצרכים אחרים. יש מענקים ותמיכה הניתנים לחיילים הבאים מאוכלוסיות מצוקה ומערי הפריפריה...צה"ל עושה עבודה יוצאת מן הכלל בתוך הבסיסים עצמם באמצעות קציני תנאי שירות. חייל שנמצא במצוקה פונה למפקד שלו, וצה"ל עוזר לו ולמשפחתו ככל יכולתו. צה"ל תומך בהרבה מאוד משפחות שאין להן מקור פרנסה אחר והחייל היה משענתן המפרנסת. יש טיפול פרטני בכל חייל שנתון במצוקה.”

רצ"ב דברי השר שטרית בישיבת מליאת הכנסת מיום 3.3.2004 כנספח לבקשה שסימנו ע/5.

55. ההנחה בבסיס פסק דינו של בית המשפט, כי מי שאינו משרת בצבא או לא עושה שירות לאומי, יכול ללמוד ולעבוד, ואף לצבור סכומי כסף באותה תקופה, היא קשה ואין לה קשר עם מציאות המצב החברתי כלכלי של הצעירים הערבים. אכן, בכל קטגוריה חברתית כלכלית, ומנתוני גופים ממשלתיים, הציבור הערבי מוביל במצבו הירוד: בדירוג הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה למצב החברתי הכלכלי של הרשויות המקומיות במדינה; בצפיפות הדיור; בעוני; באבטלה; ברמת ההשתכרות; בערים המעורבות; ובמדיניות העקבית של השלטון לצמצם את המרחב בפני האוכלוסייה הערבית.

56. המיעוט הערבי מאייש את צמרת הטבלאות המגדירות את המצוקה החברתית הכלכלית בישראל. המצוקה החברתית הכלכלית של ציבור זה רק הולכת ומחריפה עם השנים. אין מדובר ביד הנעלמה של השוק או בכוחותיו של האחרון. ההפליה המבנית והרשמית הנקטת נגד האוכלוסייה הערבית מקיפה וטוטאלית היא. היא כוללת גם את התחום החברתי הכלכלי, ולא נראה כי הרשויות ישנו את מנהגן בעתיד הנראה לעין בהקשר זה. התעלמות פסק הדין ממצואות חברתית כלכלית זו הובילה את בית המשפט לקבוע הלכה קשה ביותר ומחדשת, בנושא שספק אם יש חשוב ממנו, לפחות לצעירי וצעירות האוכלוסייה הערבית.

על יסוד כל האמור לעיל, בית המשפט הנכבד מתבקש לקבוע דיון נוסף בפסק הדין שניתן בבג"ץ 11956/05.

מרואן דלאל, עו"ד
ב"כ העותרות

היום, 8 בפברואר 2007